

ושיננתם לבניך...

לעניינה האקטואלי של מצוות לימוד תורה
החודש השלישי - הוא חודש סיוון, בו ניתנה תורה לעם ישראל במעמד הר-סיני, מהווה עבורינו קרש
קפיצה רעיוני, להבנת המשמעות האקטואלית של מצות תלמוד-תורה.
בחרנו דווקא במצווה זו, בהיותה תכניה וסדריה בנויים כך, שבעמידה על טיבם נוכל גם לעמוד על
"טריותה" ההיסטורית של התורה.

כיצד שמרה התורה על אופיה הקבוע משך אלפי שנים? מהם התכנים והמידות היצוקים במצוות
לימוד התורה, ואשר מהם ניתן ללמוד על חסנה? ובכלל, כיצד זה הצליחה משך דורות כה רבים,
לשמר בתודעתנו או אותו מעמד ראשוני ומופלא - מעמד הר-סיני?
בנקודות אלו ואחרות ננסה לנגוע מעט בדפים אלה.

את הציווי העיקרי ללמוד ולעסוק בתורה, מוצאים אנו בפרשייה המפורסמת שבספר דברים, פרק ו',
פסוקים ו'-ט':

והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך:
ושננתם לבניך ודברת בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך:
וקשרתם לאות על ירך והיו לטטפת בין עיניך:
וכתבתם על מזוזת ביתך ובשעריך: ס

- האם ניתן להבחין בפסוק בציוויים שונים זה מזה? מהם?
- האם יש משמעות לרצף הציוויים או לשינויים ביניהם? מהי משמעות זו?
- מה היחס בין המצוות השונות לבין מימד הזמן?
- (או במילים אחרות, מתי חלה כל מצווה?) היעזר גם ביהושוע, א', ח':

לא ימוש ספר התורה הזה מפריך והגית בו יומם ולילה.

המשנה הראשונה במסכת פאה - כותבת כדברים הבאים:

אלו דברים שאין להם שיעור: הפאה, והבכורים, והראיון, וגמילות חסדים, ותלמוד תורה. אל
ודברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא: כיבוד אב ואם, וגמילות
חסדים, והבאת שלום בין אדם לחברו, ותלמוד תורה כנגד כולם.

- מה המשמעות של הצבת מצות תלמוד תורה מול שאר המצוות? (רמז: במה תלויה כל אחת מן המצוות
המנויות במשנה?)

במסכת אבות, פרק ב', משנה ד' נאמר:
ואל תאמר לכשאפנה אשנה, שמא לא תפנה.

ביאור הרב קהתי:

"ואל תאמר: לכשאפנה" מעסקי, "אשנה" - אלמד תורה, "שמא לא תפנה" - כי יטרידוך עניינים שונים המתחדשים יום ביום בעסקיך, ומי יודע מה ילד יום? והרי נמצאת יוצא מן העולם בלא תורה, הלכך "עשה תורתך קבע" (רמב"ם, רבינו יונה).

איזה מימד נוסף לציווי התורה בדברים אלה של המשנה?

תחילתה של מסכת אבות, היא המסכת שנקבע שמה על כך שבה נסדרו "דברי אבות הראשונים שקבלו את התורה זה מזה" (כדברי רש"י), מופיעה המשנה הבאה:

משה קיבל תורה מסיני, ומסרה ליהושוע, ויהושוע לזקנים, וזקנים לנביאים, ונביאים מסרו לאנשי כנסת הגדולה. הם אמרו שלשה דברים: הוּו מתונים בדין, והעמידו תלמידים הרבה, ועשו סייג לתורה.

- השווה בין שני חלקי המשנה. האם לדעתך מהווה חלקה השני של המשנה - המשך לחלקה הראשון? כיצד?
- מהו הפן שמוסיפה המשנה בצורתה זו? כיצד משתלב פן זה בהבנת מצוות תלמוד תורה כפי שיוצא מן המקורות הקודמים?

במסגרת נאומו האחרון של משה אל העם, הלא הוא ספר דברים, כתבה התורה בין השאר את הדברים הבאים (פרק ד', פ"ס ט'-י"ב):

רק השמר לך ושמר נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך והודעתם לבניך ולבני בניך:
יום אשר עמדת לפני ידוד אלהיך בחרב באמר ידוד אלי הקהל לי את העם ואשמעם את דברי אשר ילמדון ליראה אתי כל הימים אשר הם חיים על האדמה ואת בניהם ילמדון:
ותקרבון ותעמדון תחת ההר וההר בער באש עד לב השמים חשך ענן וערפל:
וידבר ידוד אליכם מתוך האש קול דברים אתם שמעים ותמונה ראים זולתי קול:

- מה ניתן ללמוד מן הדגשים החוזרים בפס' ט' - על חשיבותה של הזכירה? מדוע לדעתך, חשובה זכירה זו?
- כיצד משתלבים דברים אלה עם תחילתה של מסכת אבות? איזה מימד נוסף למצוות תלמוד התורה בדברים הללו?
- מה מקום תופשת מצוות הלימוד בימינו במסגרת הפסוקים? היעזר גם בדברי הרמב"ם פ"א מהלכות תלמוד תורה, הלכה ב':

כשם שחייב אדם ללמד את בנו כך הוא חייב ללמד את בן בנו שנאמר והודעתם לבניך ולבני בניך, ולא בנו ובן בנו בלבד אלא מצוה על כל חכם וחכם מישראל ללמד את כל התלמידים אע"פ שאינן בניו, שנאמר ושננתם לבניך מפי השמועה למדו בניך אלו תלמידיך שהתלמידים קרויין בנים שנאמר ויצאו בני הנביאים, אם כן למה נצטוו על בנו ועל בן בנו, להקדים בנו לבן ובן לבן חבירו.

ובמסכת ברכות, דף כ"א ע"ב ב', מביאה הגמרא את הדרשה הבאה:

דאמר רבי יהושע בן לוי: כל המלמד לבנו תורה - מעלה עליו הכתוב כאלו קבלה מהר חורב, שנאמר +דברים ד'+ והודעתם לבניך ולבני בניך, וכתוב בתריה: יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב.

- מדוע, לדעתך, השווה ר' יהושע את המלמד בנו תורה - למקבל תורה?
- מה מחדש רעיון זה בהבנת הקשר בין מתן תורה להמשך הדורות כולם?

והגמרא במסכת מגילה, דף י"ט ע"ב ב' כותבת:

ואמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: מאי דכתיב "ועליהם ככל הדברים אשר דבר ה' עמכם בהר" - ועליהם ככל הדברים אשר דבר ה' עמכם בהר - מלמד שהראהו הקדוש ברוך הוא למשה דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים, ומה שהסופרים עתידין לחדש, ומאי ניהו - מקרא מגילה.

- האם יש בדברים אלה של הגמרא כדי להשלים את שייכותם של הדורות למתן תורה - מצד המאורע עצמו? כיצד?
- מהי ההשלכה המעשית של גישה זו? היעזר גם במקור הבא:

והגמרא במסכת מגילה, דף י"ט ע"ב ב' כותבת:

פרופ' מנחם אלון, בספרו "המשפט העברי", תוך שהוא דן על סמכותם של חכמי ההלכה, כותב: לכשנעניין במשנתם של רבים מחכמי ההלכה, נמצא שכשם שהדגישו בצורה ברורה וחד-משמעית את הערך העל-אנושי, האלהי, של מקור כלל ההלכה - באותה דרך ממש ובאותה מידת הדגשה עמדו על הגורם האנושי, על סמכותו הייחודית של חכם ההלכה בהמשך התפתחותה ויצירתה של ההלכה. דמות מכופלת זו של ההלכה באה לידי ביטוי באותן שתי אמרות עקרוניות המרחפות בחלל עולמה: מצד אחד - אמונת יסוד היא, כי "תורה לא בשמים". מקורה של ההלכה - מן השמים, מקומה של ההלכה, חחיה והתפתחותה - לא בשמים, כי אם בחיי אדם, בחיי החברה. וחכמי ההלכה לא ראו כל סתירה שהיא בין "תורה מן השמים", לבין "תורה לא בשמים", שכן האמינו אמונת אומן, כי חכם ההלכה בפירושיו, בתקנותיו, בחידושיו, וביצירותיו אינו אלא מוציא מן הכח אל הפועל חלק נוסף של ההתגלות בסיני, שנועדה מראש לדורו הוא ולצרכיו. (ע"מ 224)

- כיצד משתמרת, אליבא דפרופ' אלון, "ט ריותה" ההיסטורית של התורה לאורך הדורות?
- האם יש בדברים אלה השלכה גם לחובת הלימוד כפי שהיא משתקפת במקורות הקודמים? כיצד?

לסיכומם של דברים:

שתי תפיסות משלימות קיימות בעולם הרחב של מצוות תלמוד-תורה, כפי שבאה לידי ביטוי במקורות: תפיסה עכשווית ותפיסה היסטורית.

העכשווית - עוסקת היא ביחסו של האדם הפרטי כלפי תורתו: נדרש הוא האדם, לראות בתורה, לאו דווקא פן לימודי לו יקדיש את זמנו בעיתות מסוימות, כי אם תפיסת עולם שזמן לימודה חורג מעבר לגבולות הזמן, ומקיף את אורח חייו בכל מצב בו יימצא: בבית או בדרך, בשכיבתו או בקימתו, ביום או בלילה. וכך, לעומת מצוות אחרות הקשורות בזמן או בתנאי לקיומן (הרי כבוד אב ואם למשל, אינו ניתן לקיום ע"י יתום, והבאת שלום בין אדם לחברו, רק במקרה של שנאה וכעס יוכל להתקיים), באים החכמים ומכריזים: "ותלמוד תורה כנגד כולם" (שבת, קכ"ז, עמ' א'). כנגד כל תנאי וכנגד כל זמן, תלמוד תורה - מעל הזמן.

ועל רקע זה תובן גם דחייתו של הלל כל נסיון של האדם ליצור לתורה מסגרת של זמן: "אל תאמר לכשאפנה אשנה". אי אפשר להגדיר את זמנה של תורה: "לכשאתפנה" - כאן יכול הזמן להיות לרועץ: "שמא לא תפנה" (אבות, פרק ב', משנה ד').

התפיסה השניה - ההיסטורית, באה אף היא לדאות ולהרחיב - מעל לגבולות הזמן ומגבולותיו. "משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושוע..." - קובעת המשנה הראשונה במסכת אבות, ובכך מעבירה היא לדורות את מלוא המשמעות ההיסטורית של מתן-תורה בחורב.

משמעות - שכל לומד תורה בכל דור - מרחיב ומעמיק, אם ע"י דרכו שלו בלימוד, ואם ע"י הנחלתו את הלימוד לבניו-תלמידיו (שהיינו הך הם, כדברי הרמב"ם בהלכות תורה, פרק א', הלכה ב'). וכך, בזכירה ההיסטורית מחד, ובהתאמה הלימודית מאידך - נעלמים מושגי העבר והעתיד, והתורה הופכת לנצחית. ומתאחדות הן שתי התפישות - בברכות התורה המקדימות את לימודה, הראשונה: "אשר קדשנו במצוותיו וציוונו לעסוק בדברי תורה", קרי: עיסוק תמידי וקבוע. השניה: "ונהיה אנחנו וצאצאינו - כולנו יודעי שמך" - כולנו, לאורך כל הדורות כולם.

"חכו ממתקים" - אמרו בשם ר' יוחנן: בשעה ששמעו ישראל בסיני "אנכי" פרחו נשמתם, זהו שנאמר: "נפשי יצאה בדברו". חזר הדיבר לפני הקב"ה ואמר: רבונו של עולם, אתה חי וקיים ותורתך חיה וקיימת, ושלחתני אצל מתים? - כלם מתים! באותה שעה חזר הקב"ה והמתיק להם את הדבר. זהו שנאמר: קול ה' בכח, קול ה' בהדר.

(שיר השירים רבה, ו').